

systems, including creation of educational information environments of universities. The article is devoted to design, development and experience of implementation of educational information environments in an educational process and scientific activity of universities. The article describes approaches to training of students and teaching staff of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine for effective implementation and development of its information environment resources. Conducted monitoring of the information environment resources usage confirms the prospects of the developed by the author model and methods of its implementation.

Information environment, high school, educational resources repository, learning platform.

УДК 378.147

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ

В. А. Кулько, старший викладач

У статті розглядається питання застосування компетентнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця. На основі наукових досліджень проаналізовано сутність поняття «компетентність» та «компетенція». Зроблено спробу дослідити структурні компоненти професійної компетентності майбутніх екологів.

Компетентнісний підхід, фахівець, компетенція, професійна компетентність, екологічна освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підготовка кадрів та інформування населення про екологічні проблеми, що виникають при взаємодії людини з навколишнім середовищем, визнані однією з головних умов переходу до сталого розвитку суспільства і виживанню людства. Основою освіти для сталого розвитку в багатьох країнах є система екологічної освіти, складовою частиною якої є професійна екологічна освіта. Одним із важливих напрямів в системі екологічної освіти є підготовка фахівців за спеціальністю «Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів», які здійснюють природоохоронну діяльність в різних сферах економіки. Зміст професійної екологічної освіти складається з необхідних знань, умінь і навичок для успішної професійної діяльності, при цьому результат екологічної освіти неможливо обмежити лише знаннями, вміннями і навичками, адже саме в цій сфері необхідним є формування досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності.

Сучасний етап розвитку професійної екологічної освіти в Україні передбачає перехід до компетентнісного підходу, формування у майбутніх випускників необхідних для професійної діяльності знань, умінь, навичок та широкого спектру соціально-особистісних і професійних компетенцій, а не тільки надання знань студенту викладачем. Таким чином, в широкому контексті саме компетентнісний підхід є основою формування готовності майбутніх випускників до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної компетентності та компетентнісного підходу як засобу модернізації сучасної освіти є предметом уваги вітчизняної та зарубіжної педагогічної й психологічної науки. Шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі обґрунтовувалися Н. Кузьміною, А. Хуторським, А. Марковою, С. Шишовим, І. Зимньою. Сутність компетентнісного підходу в освіті розглядають І. Агібов, Т. Анохін, А. Баранніков, В. Гузеев, П. Самойленко, В. Болотов, Е. Зеєр, О. Лебедев, І. Нікітін та ін. Дослідженням компетентнісного підходу на національному рівні приділяють увагу Н. Бібік, І. Єрмаков, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, Л. Сохань, С. Трубачова та ін. Проблеми професійної компетентності присвячені науковій праці М. Вохришевої, М. Чошанова, Т. Шадріної, В. Кричевського, Н. Рідей. Над питанням щодо екологічної компетентності та підготовки до професійної діяльності майбутніх фахівців працюють Е. Бібікова, А. Бурцев, Ф. Гайнуллова, А. Гагарін, В. Наумова, Л. Панфілова, І. Петрухіна.

Незважаючи на те, що сьогодні дослідженню проблеми компетентнісного підходу в модернізації сучасної освіти (зокрема екологічної освіти та підготовки майбутніх фахівців-екологів) присвячена велика кількість робіт і створена досить серйозна теоретична база, залишається ще ряд питань, які потребують подальшої розробки.

Мета статті – розглянути основні професійні компетенції майбутніх екологів.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХІ століття метою професійної освіти стає підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентноспроможного на ринку праці, компетентного, орієнтованого на вирішення не тільки своїх вузькопрофесійних завдань, здатного до ефективної роботи та готового до постійного професійного зростання. Отже, загальне визначення інтегрального, соціального та особистісного феномена як результату освіти в сукупності мотиваційно-ціннісних, когнітивних складових є поняттям «компетенція» або «компетентність».

Під час проекту ПРООН «Інновація та оновлення освіти для покращення добробуту та зниження рівня бідності» (2001-2003) і «Освітня політика та освіта «рівний-рівному» (2004-2006) було визначено шляхи впровадження компетентнісного підходу до вітчизняної системи освіти [1, с. 21].

Поява компетентнісного підходу, як визначає А. Баранніков, є закономірністю розвитку системи освіти, що зумовлена пошуком шляхів її наближення до безперервного розвитку потреб суспільства [2].

О. Пометун під «компетентнісним підходом» розуміє спрямованість освітнього процесу на формування загальної компетентності людини, що є інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [1, с. 21].

Заслуговує на увагу висновок О. Лебедева, який стверджує, що компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, добору змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів. Зокрема, мета освіти полягає в розвитку у студентів здатності самостійно вирішувати проблеми в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є і власний досвід, мета організації освітнього процесу полягає в створенні умов для формування у студентів досвіду самостійного розв'язання пізнавальних, комунікативних, організаційних, етичних і інших проблем, що становлять зміст освіти [3].

Протилежної думки дотримується М. Бершадський, автор вважає, що поява такої категорії як «компетентнісний підхід» є штучною, спрямованою на те, щоб сховати старі проблеми під новими шатами [4, с. 136].

Сьогодні існують різні бачення щодо впровадження компетентнісного підходу, але незважаючи на це, більшість науковців вважають, що він найглибше відображає процеси модернізації сучасної вітчизняної освіти.

Базовими категоріями нового підходу є поняття «компетентність» і «компетенція». В основі терміну "компетенція" лежить латинське *competentia*, що означає знання, коло повноважень особи, досвід, а під "компетентністю" слід розуміти освіченість, майстерність, обдарованість. Бути компетентним – це одне й теж, що почуватися вільно, добре розбиратися у будь-якій галузі життя. Компетенція, в свою чергу, маленький елемент широкого поняття компетентності.

У різних авторів існує своє бачення на формулювання цих понять. Деякі вважають ці поняття тотожними і синонімічними, інші їх розрізняють і вважають їх різними за своєю сутністю.

Ми приймаємо позицію А. Хуторського, який дає наступні дефініції цих понять: «Компетенція – вимога до освітньої підготовки, яка виражена сукупністю взаємопов'язаних змістових орієнтацій знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистістю соціально-значимої продуктивної діяльності; компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що враховує його особистісне ставлення до неї і до предмета діяльності» [5, с. 48].

Як зазначає І. Зязюн, «головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями» [6, с. 13].

Різні підходи до визначення понять «компетентність» і «компетенція» свідчить про те, що вони мають широке застосування у науці і прак-

тичній діяльності людей. Окрему увагу вітчизняні і зарубіжні вчені приділяють поняттю «професійна компетентність».

Дослідники О. Захарова, А. Сорокін, Є. Сисоева стверджують, що освітній процес ВНЗ спрямований на професійну підготовку студентів, метою і передбачуваним результатом якої є формування професійної компетентності.

Необхідно зазначити, що сьогодні ще відсутнє однозначне визначення поняття «професійна компетентність». Аналіз педагогічної та психологічної літератури свідчить про те, що існує кілька підходів до визначення цього феномена. Зарубіжними дослідниками професійна компетентність розглядається як «поглиблене знання», «ефективність дій», «здатність до виконання конкретної діяльності».

Одним із поширених визначень цього терміну у психолого-педагогічній літературі є таке: «якість, властивість або стан фахівця, що забезпечує разом або окремо його фізична, психічна і духовна відповідність необхідності, потребі, вимогам певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації, займаній службовій посаді [7, с. 58].

З точки зору А. Маркової, компетентного фахівця відрізняє критичне мислення: здатність серед безліч рішень вибрати оптимальне. Компетентність передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією для успішного вирішення професійних завдань в конкретних умовах. Автор виділяє такі види професійної компетентності фахівця: *спеціальну компетентність* (володіння професійною діяльністю на досить високому рівні); *соціальну компетентність* (володіння колективною професійною діяльністю та прийомами професійного спілкування); *особистісну компетентність* (володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку); *індивідуальну компетентність* (володіння прийомами самореалізації та розвитку індивідуальності в рамках своєї професії, готовність до постійного професійного росту [8].

Приєднуємося до класифікації А. Маркової і вважаємо, що сукупність цих видів професійної компетентності є показником зрілості людини, готовності до професійної діяльності та спілкування, становлення особистості та індивідуальності професіонала.

Професійна компетентність забезпечує можливість виконувати професійну діяльність з високою продуктивністю і складається із сукупності необхідних для цього компетенцій. Для успішного виконання професійної діяльності фахівець повинен володіти як загальними (політичними, соціальними, компетенціями, що пов'язані із зростанням інформатизації суспільства), так і спеціальними (необхідними для своєї сфери трудової діяльності) компетенціями.

Зміст професійної освіти (зокрема, екологічної) складає набір необхідних знань, умінь і навичок для успішної професійної діяльності, при цьому результат екологічної освіти неможливо обмежити лише знаннями, вміннями і навичками, в цій області необхідним є формування досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності. Метою професійної екологічної освіти є підготовка майбутнього еколога до продуктивної дія-

льності, тобто мова йде про формування в процесі навчання компетенцій. У процесі дослідження з'ясовано, що професійна компетентність майбутнього еколога передбачає не тільки формування наукових знань про природокористування, але і формування екологічної культури: необхідних переконань, моральних принципів і активної життєвої позиції, тобто створення умов для формування екоцентричного мислення фахівця-еколога. Діяльність у сучасному суспільстві висуває до еколога такі вимоги: мати здатність швидко реагувати на зміни, що відбуваються в природній системі; бути компетентним не тільки в своїй вузькопрофесійній діяльності, але і мати всебічну освіченість (екологія є системною наукою); творчо ставитися до професії та мати екологічну відповідальність. Тому на перший план у підготовці фахівця виступає формування професійних компетенцій, які містять, крім професіоналізму і технологічної підготовленості, такі якості особистості, як самостійність, здатність приймати відповідальні рішення.

Для того, щоб майбутній фахівець зміг реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності, він повинен бути готовим до неї, тобто бути професійно компетентним – мати необхідні професійні знання, вміння, навички та вміло застосовувати їх на практиці.

На наш погляд, структура професійної компетентності майбутнього фахівця містить в собі такі компоненти:

- мотиваційний (бажання, інтерес та потреба в отриманні кваліфікації);
- когнітивний (майбутній еколог повинен знати основні поняття, терміни та закони екології; структуру біохімічних циклів та енергетичні потоки в екосистемах, види забруднень природного середовища, критерії та оцінки якості навколишнього середовища; методи організації та проведення спостережень за рівнем забруднення повітряного, водного та інших середовищ, основні засоби моніторингу);
- операційний (майбутній фахівець повинен володіти професійними вміннями і навичками для того, щоб професійно виконувати свою трудову діяльність);
- емоційно-вольовий (фахівець повинен мати розвинену психологічну готовність до здійснення професійної діяльності).

Під професійними компетенціями майбутнього еколога розуміємо здатність особи вирішувати професійні завдання і проблеми, застосовуючи екологічні знання, вміння і навички, що забезпечують його ефективну діяльність в системі «людина-природа».

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що з позицій компетентнісного підходу рівень освіти визначається здатністю фахівця вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду. Компетентний фахівець повинен володіти професійними знаннями, вміннями та навичками, приймати правильно найбільш оптимальне рішення; володіти аналітичним і критичним мисленням; розуміти і сприймати точку зору своїх колег тощо. Сформовані компетентності використовую-

ються як у практичній діяльності за фахом, так і залежно від умов, обставин та видів діяльності.

Професійна компетентність майбутнього еколога є складним, інтегральним, психологічним, професійним, особистісним утворенням, яке формується в процесі професійної підготовки у ВНЗ, проявляється, розвивається та вдосконалюється у процесі професійно-виробничої діяльності.

Список літератури

1. Головань М. С. Компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах / Микола Головань // Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця. Матеріали III міжвузівської науково-практичної конференції 5-6 грудня 2012 р. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – С. 21-23.
2. Баранников А.В. Компетентностный подход как важнейшее направление модернизации образования. // Internet: <http://www.auditorium.ru/>.
3. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании / О. Е. Лебедев // Школьные технологии. – 2004.– № 5. – С. 3-7.
4. Бершадский М. Е. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? / М. Е. Бершадский // Народное образование. – 2004. – №4. – С. 136-143.
5. Хуторской А.В. Ключевые компетенции. Технология конструирования // Народное образование, 2003, № 5. – С. 48-52.
6. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи [текст] // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / І. А. Зязюн. – К.; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10–18.
7. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно- ориентированного образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
8. Маркова А. К. Психология труда учителя – М, 1993. – 384 с.
9. Селезнева Н. А. Проблема реализации компетентностного подхода к результатам образования / Н. А. Селезнева // Высшее образование в России. – № 8. – 2009. – с. 3-9.
10. Болотов В.А., Сериков В.В.. Компетентносная модель от идеи к образовательной программе // Педагогика. – 2003. – № 10
11. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід в сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи / Н. М. Бібік // під заг. ред. Овчарук О. В. – К., 2001. – 111 с.
12. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К., 2004. – 111 с.

В статье рассматривается вопрос относительно проблемы компетентностного подхода в процессе профессиональной подготовки будущего специалиста. На основе научных исследований проанализировано сущность понятий «компетентность» и «компетенция». Сделана попытка в исследовании структурных компонентов профессиональной компетентности будущих экологов.

Компетентностный подход, специалист, компетенция, профессиональная компетентность, экологическое образование.

The article deals with the problem of competence approach in the process of future specialist training. On the basis of scientific researches the concepts of «competence» and «competency» are analyzed. The attempt to investigate the structural components of future ecologist professional competence is done.

The content of professional education (including environmental) is a set of necessary knowledge and skills for successful professional activity with the result of environmental education cannot be limited only by knowledge and skills, it is necessary to form experience of self-employment and personal responsibility in this area. The purpose of professional environmental education is the training of future ecologist for productive activities, that we are talking about the formation of learning skills.

Professional competence of future ecologist is complex, integral, psychological, professional, personal formation which is formed in the process of training in higher educational establishments, it shows, develops and improves in the process of professional and production activity.

Competence approach, specialist, competency, professional competence, ecological education.

«МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ»: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КУРСА

Т.Б. Лаврова, кандидат педагогических наук

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты курса дисциплины «Межкультурная коммуникация». Указано, что достаточно распространенные в наше время контакты с носителями другого языка и культуры являются «естественным» тренингом, а также становятся одновременно и оценкой степени владения межкультурной компетенцией. Определено, что практикоориентированная дисциплина «Межкультурная коммуникация» эффективно обеспечивает связь академического профессионального обучения с реальной современной жизнью.

Теоретические и практические аспекты, межкультурная коммуникация, межкультурная компетенция.

В начале нового века в отечественном языковом образовании межкультурный подход приобрел аксиоматическое звучание: наряду с овладением коммуникативной, социокультурной и лингвострановедческой компетенциями повсеместно и бесспорно была признана необходимость формирования способности к участию в межкультурной коммуникации.